

ÉDOUARD ESTAUNIÉ

Arsiktet

 SAGA
EGMONT

ÉDOUARD ESTAUNIÉ

Arsiktet

 SAGA
EGMONT

Édouard Estaunié

Ansiktet
med företal av Selma Lagerlöf

Saga

Ansiktet

är översatt från franska av Axel Claëson efter

L'Ascension de M. Basèvre

Copyright © 1926, 2019 Édouard Estaunié och SAGA Egmont, an
imprint of Lindhardt og Ringhof A/S Copenhagen

All rights reserved

ISBN: 9788726175844

1. E-boksutgåva, 2019

Format: EPUB 2.0

Denna bok är skyddad av upphovsrätten. Kopiering för annat än
personligt bruk får enbart ske efter överenskommelse med Saga samt
med författaren.

Lindhardtogringhof.dk

Saga är ett förlag i Lindhardt og Ringhof, ett förlag inom Egmont-
koncernen

Företal

EDOUARD ESTAUNIÉS förtjusande bok, L' Ascension de M. Baslèvre, så utsökt, så förfinad, så värdigt fullföljande de bästa franska traditioner, kommer alltså nu att överlämnas i den svenska allmänhetens händer.

Vilket mottagande skall den väl få? Den är bra litet bullersam, bra litet påträngande, denna långsamt och med öm innerlighet berättade kärlekssaga. Man skulle vilja rekommendera åt läsaren, att, då han fördjupar sig i den, alldeles lägga åsido den skepticism, den frivolitet, som livet och böckerna ha lärt honom. Det är visst ingen oskyldig bok för barn och ungdom, men det är en bok för sådana hjärtan, som ha vetat att bevara de unga dagarnas vackra drömmier.

Denna roman är inte heller originell i den meningen, att ämnet aldrig förut skulle ha varit i dikt behandlat. Från första stund märker man, att författaren helt enkelt söker att skildra kärlekens förmåga att uppmjuka, omskapa, förfina ett sinne, som redan hade hårdnat i livskampen, och vem har inte förut läst mångt och mycket i den vägen? Men jag vågar tro, att det gamla vinet har kvar sin förmåga att förtrolla och berusa. Man skulle vilja säga, att författaren själv i början har förhållit sig litet reserverad, knappast velat gå med på att måla detta alldagliga, men den allhärskande Eros har ryckt honom med sig och tvungit honom att ånyo ge en av dessa skildringar av hans allmakt, som vi i grund och botten aldrig tröttna att lyssna till.

Mårbacka i oktober 1926.

Selma Lagerlöf

I

Första kapitlet

PARIS består av en samling sins emellan oberoende och från varandra skilda städer, som alla strängt hålla på sina traditioner och på sina familjer. Den ena hyser småfolk och hantverkare, en annan gamla borgarfamiljer, lika fattiga på pengar som stolta över sina anor, som de räkna från Ludvig den fjortondes tid eller ännu längre tillbaka. I en annan stadsdel råkar man på seder och bruk, som stamma direkt från Restaurationstiden, under det att näst intill den nya tidens pionjärer och modernismens förkämpar hålla till. Tack vare dessa växlande stadsbilder finner landsortsbon, som kommer till Paris, snart nog en miljö, som liknar den han lämnat, och detta är hemligheten med den utomordentliga dragningskraft, som huvudstaden i så hög grad utövar på alla fransmän. Alla vägar leda dit, och är man väl där behöver ingen känna sig bortkommen.

Det är säkerligen ganska svårt att bakom våra nya breda gators moderna husfasader leta reda på den av dessa olika stadsdelar, som man vill söka ut åt sig. Och ändå råder det intet tvivel om att vissa kvarter i Paris bibehållit en säregen småstadsprägel. En del av kvarteren på vänstra Seinestranden och så gott som hela Auteuil ha sålunda en egenartad prägel, som kommer dem att inte alls verka Paris, trots de breda gator, man dragit fram där för att komma dem att verka storstad. På den högra stranden finner man likaledes partier, som alldeles undgått moderniseringen runt omkring. I allmänhet vet man inte vilken nyck hos stadens fäder man har att tacka för att de lämnats orörda, men så fort man förirrat sig till dem

känner man igen dem på, att man tror sig förflyttad till en annan planet. Två minuter tidigare myllrade livet och hetsad som av feber strömmade människomassan fram; plötsligt rullar bullret tillbaka likt vågor som slå mot en klippa, man går på en tom gata och man känner sig omgiven av ett klosterns andaktsfulla stillhet.

Den mest kända om också inte den mest besökta bland dessa skonade platser är Place des Vosges.

Vilket hemlighetsfullt öde bär inte storheten inom sig! Förr möttes hela Paris under de låga valven, som omgiva Place des Vosges. Där hade kungen och drottningen sina lusthus. Där bodde ministrar som Sully och Richelieu eller kända hovmän som Boufflers, Tessé, Bussy och många andra; själva Marion Delorme brukade en gång i tiden visa sig på en av dessa små järnbalkonger, som ännu ge omväxling åt de stela fasaderna. Men då revolutionen hade rasat ut, hur föll inte tystnaden över den! Förgäves försökte först Rachel, därefter Théophile Gautier och Victor Hugo att åter skänka den övergivna platsen en flyktig berömmelse. Men sedan de väl äro borta har denna plats, så full av minnen, för alltid sjunkit i glömska. Omkring den torftiga parken med sin kiosk, där ingen musik mera spelar, ligga nu blott övergivna palats. Där fordom ädlingar ur olika partier drabbade samman, rulla nu blivande krämare sina rullband eller lämna illaluktande spår efter sig på sandgångarna. Hit komma nu blott de, som bo i trakten, småfolk, som alla hälsa på varandra alldeles som i landsorten. En vemodig och dyster stillhet vilar över de glesa träden, de illa underhållna bänkarna och stenläggningen, där gräset spirar mellan stenarna. Hörde man inte det ständiga sorlet från kvarteret Saint-Antoine, som man inte ser fast det ligger så nära, skulle man tro sig vara i en liten landsortsstad.

Nu hände det sig så att Justin Baslèvre, som växt upp i Limousin och en vacker morgon anlände med tåget till Paris för att tillträda en befattning som amanuens i Handelsdepartementet med en lön av tvåtusentrehundra francs om året, råkade ut för följande lyckliga slump.

Han var på väg uppför Rue Saint-Antoine för att söka reda på en person, som bodde där i trakten och till vilken han hade rekommendationer. Då han av misstag kom att vika av in på Rue de Béarn fick han på huset nr 16 syn på ett anslag, där det stod "Rum att hyra".

Husets gård verkade skräpig, men det hela gjorde ändå ett visst borgerligt intryck och kom honom att tänka, att den begärda hyran inte skulle överstiga vad han hade råd att kosta på sig, och att huset ändå var tillräckligt anständigt för den höge ämbetsman han hade för avsikt att bli. Han gick därför in och bad hövligt portvakten att få se rummet.

— Det är bara en vindskupa, svarade denne misslynt vid tanken på att behöva klättra upp för alla trapporna förgäves.

— Det gör ingenting, svarade Justin anspråkslöst men bestämt.

— Det kostar hundra francs om året och är omöblerat.

— Det är jag i nödfall villig att betala.

De gingo upp.

Mellan bottenvåningen och våningen en trappa upp var uppgången ståtlig och själva trappan av sten med bekväma trappsteg. Nästa trappa var av trä och högre upp blev den allt smalare och trappstegen allt högre och obekvämare. Till slut kunde man ej längre gå två i bredd och man hade en känsla av att klättra uppför en stege. Därtill kom att ju högre upp man kom, ju smutsigare blev trappan, ju anspråkslösare det hela.

"Kanske var det dumt av mig att envisas", tänkte Justin.

Men sedan de följt en mörk gång letade portvakten bland nycklarna på sin knippa och öppnade slutligen en dörr. Justin såg framför sig ett stort fönster, gick fram till det och lutade sig hänryckt ut.

Rummet, som var att hyra, var i själva verket endast en vindskupa, men ljuset strömmade in i den genom ett väldigt fönster i skifertaket på ett av de gamla palatsen vid Place des Vosges. Där nedanför låg parken, kiosken och de kringliggande husen med sina av pelare uppburna rödaktiga murar.

Uppfattade Justin Baslèvre det storslagna och monumentala i denna anblick? Det är mera troligt att det som särskilt tilltalade honom, som hade lämnat Limoges dagen förut, var atmosfären av landsort, av en gammal övergiven stad och stillheten i det sceneri som utbreddes sig för hans blickar. Man hörde tydligt fåglarnas kvitter. Han kunde också urskilja gräset mellan gatstenarna. Med ett ord tyckte han sig som genom ett trollslag förflyttad från ett Paris, som förbryllade honom, tillbaka till den miljö, som han lämnat för alltid.

Han bestämde sig genast, vände sig till portvakten och sade:

- Det är bra; jag tar hit mina möbler i morgon.
 - Herrn får betala handpenning, invände denne, fortfarande lika misstrogen.
 - Var så god.
 - Har herrn sett att det finns garderober, många garderober?
 - Så mycket bättre, dem skall jag nog ta reda på när jag flyttar in.
 - Jag måste fästa herrns uppmärksamhet på att man är mycket noga här i huset. Han kan inte ta hit . . .
- Justin Baslèvre ryckte på axlarna:
- Jag tänker inte ta hit någon.

Vindskupan, som portvakten låtit göra ren, blev i själva verket redan följande dag möblerad med en järnsäng, köpt i andra hand, två omålade bord, det ena avsett till tvättställ, det andra till skriv- och eventuellt matbord, en gammal länstol klädd med röd rips och medförd från Limoges, en liten matta och tre stolar. Det var det minsta möjliga, men allt var snyggt. Framemot klockan nio på kvällen infann sig Justin Baslèvre själv med sin koffert. Detta allt tilldrog sig omkring år 1880.

Efter hand fick Justin Baslèvre sin lön höjd till tvåtusensjuhundra francs, så till tretusen, så till tretusenfemhundra, så till fyratusen. Han blev kanslisekreterare. Man såg en dag hur det violetta bandet i hans knapphål utbyttes mot ett rött. Därefter satte han på sitt visitkort: "Justin Baslèvre, Kansliråd". Portvakten i nr 16, som hade hyrt ut vindskupan, dog. Det kom en ny i hans ställe och så åter en annan. Herr Justin, som man numera kallade honom där i huset, var alltså lika rörlig och sprang lika spänstigt uppför de fem trapporna till sin vindskupa, där samma möbler väntade på honom. Endast två bronspjäser, hedersgåvor från "tacksamma kolleger", den ena när han fick Hederslegionen, den andra när han blev kansliråd, hade kommit till. I alla fall fingo möblerna, i motsats till deras ägare, dag efter dag ett allt mera slitet utseende, mindre beroende på tidens tand än på städerskans alltför bristfälliga omvårdnad.

En dag 1906 återvände herr Justin hem med ett mera glädjestrålade ansikte än vanligt och han sprang gnolande uppför trapporna, vilket aldrig hade hänt förr. Han hade blivit utnämnd till expeditionschef. Nu väntade han sig inte något mera av livet.

Från den dagen var det som om han hade nått sitt mål i livet, han gjorde besparingar, han blev medlem i Volneyklubben och ordförande i "Association des

Chataignes". I Paris var han ändå bara en av dessa otaliga ämbetsmän, som man stöter ihop med på gatan utan att lägga märke till dem, men väl inom departementets dörrar var han en person att räkna med. Om han åt middag ute, var det alltid i någon av de landsortsstäder jag talat om i början av denna bok. Den stad, som slumpen hade infört honom i, var huvudsakligen befolkad av enkla småhandlare, som också härstammade från Limousin och vilka, ehuru de hyste ett ingrott hat mot allt vad ämbetsmän heter, dock aldrig i fiendens närvaro lyckades lägga bort den nedärvda respekten. Han var där högsta hönset i korgen och det var honom ett nöje att på grund av sin ställning bjuda värdinnan i huset armen. Han försummade aldrig en officiell middag, vare sig det nu var för att han tyckte om att visa sig eller för att han passade på tillfället att skaffa sig nyttiga förbindelser.

Till det yttre var han en undersätsig man, med en aning till mage och ett gråsprängt skägg à la Henrik IV. Hans ansiktsuttryck präglades av en viss anspråkslös värdighet, under det hans ögon och hans tunna läppar tydde på slughet och skarpsinne. Han gick alltid klädd i bonjour. Hans linne var nästan alltid oklanderligt. Då man mötte honom erfor man underligt nog aldrig vare sig någon önskan eller någon nyfikenhet att få veta var eller hur han levde. Han tycktes född till ungar. Man önskade inga förtroenden av honom och man hade en känsla av att han inga hade att ge.

Vad man hade tillfälle att iakttaga av hans liv var lika slätstruket som hans person. Han var punktlig och sträng i tjänsten och låtsade en konsekvent okunnighet om alla de familjetilldragelser, som mer eller mindre störande kunde ingripa i deras liv, som voro underställda hans höga ledning. Det föreföll som om människorna för honom inte voro något annat än tjänstemän. Han satte en ära i att

övervaka, att hans underordnades ledighet noga begränsades till det föreskrivna antalet dagar, och som chef visade han aldrig någon välvilja. Däremot var han av naturen rättvis och någon som helst last kunde inte påbörjas honom. De, som voro missnöjda med honom, hade förgäves sökt snoka reda på någon sådan. När tjänsten var slut lämnade han sitt ämbetsrum genom en sidodörr och skyndade ner på gatan, som redan låg försänkt i mörker, och syntes bokstavligen försvinna i Paris som i världsrymden. Vart gick han? Till någon av sina månatligen återkommande middagar, till en officiell dylik, till en kamratfest, till klubben och under alla förhållanden till slut till sin vindskupa. Där kunde de, som bodde vid Place des Vosges, vilken tid som helst på året och hurudant än vädret var morgon och afton se honom i fönstret med armbågarna mot fönsterkarmen.

Sådana voro de yttre dragen i det liv, som framlevdes av herr Justin Baslèvre, Basselèvre ¹, som det uttalades i handelsdepartementet, där de lägre tjänstemännen hade nog dålig smak att inte tycka om honom. Vad hans själsliv beträffar, så var det ingen, som visste något om det.

Hade det någonsin funnits något rum i hans liv för kärlek, för familj, för någon som helst osjälvisk känsla? Det föreföll som om han aldrig haft några släktingar. Han reste aldrig bort annat än till någon badort för att omväxlande sköta sin lever och sin reumatism. Det var möjligt att han haft en älskarinna, som han i så fall antagligen givit ett föga frikostigt underhåll, kanske hade han i hela sitt liv nöjt sig med tillfälliga förbindelser, men det är också möjligt att han levat ett avhållsamt liv. Det är förvånande, när man tänker därpå, hur lätt det är att i Paris bevara sitt inkognito utan att därför behöva dra sig undan människorna. Den hemlighetsfullhet, som naturligt nog omgärdar varje mänsklig tillvaro, underlättas här av omgivningens

fullständiga likgiltighet. Paris är den enda plats i Frankrike där man aldrig sysselsätter sig med sin nästas föregående eller hans tillgångar. Det är nog att man är inskriven i Bottin mondain eller i Paris' Hachette: vad därutöver är, är fåfänglighet och det bekymrar man sig inte om.

Hur anspråkslöst och obemärkt en människas liv än tyckes förflyta står dock alltid ödet på lur. Förr eller senare kommer det som en tjuv om natten, kastar ljus in i själen och tvingar människan att känna sig själv. Emellertid är det sällan den träffade från början är medveten härom. Så var det också med Justin Baslèvre. Om någon, då han steg upp på morgonen torsdagen den 7 maj 1909, hade förklarat för honom att hans stilla lycka från och med denna dag skulle grumlas, hade han utan tvivel hållit denna olycksprofet för en fullkomlig dåre.

Den torsdagen hade Baslèvre klätt och rakat sig som vanligt och som vanligt hade han ett ögonblick drömt i sitt fönster. När han gick förbi portvakten hade han inte heller glömt att fråga "om det fanns något till honom" och fått till svar att det inget fanns. Därefter hade han, sedan han i vanlig tid kommit till departementet, i lugn och ro expedierat några papper, varpå han ringde på vaktmästaren och fortfarande som vanligt sade:

— Låt dem komma in.

Det var nämligen hans mottagningsdag.

Jag måste nämna att för dessa gällde ett ceremoniel som strängt följdes. Vaktmästaren gjorde redan på morgonen upp en lista på de besökande, som hade anmält sig, och lade den på herr Baslèvres skrivbord, men denne läste den aldrig. Sedan mottagningen börjat tog han en blyertspenna och för varje ny besökande strök han ilsket ut det anmälda namnet, alldeles som om han härmed hade velat göra ifrån sig en del av det arbete, som den besökande vållade honom.

Den vanliga raden av besökande följde, den ena efter den andra utan att något ovanligt inträffade: deputerade, som försökte skaffa sig någon förmån, affärsmän, som av misstag kommo till departementet som skulle gälla för att beskydda dem, några enstaka skattebetalare, som kommo i den fåfänga förhoppningen att de genom att vända sig till en hög ämbetsman skulle kunna få hjälp att finna sig tillrätta i skatteförordningarnas labyrint.

Plötsligt anmälde vaktmästaren:

— Herr Gros.

Som Gros är ett lika vanligt namn som Durand gjorde detta inget särskilt intryck på herr Baslèvre. Han tog sin penna och strök ut Gros från listan. Tillbakalutad i sin skrivstol frågade han sedan utan att ens se upp:

— Vad är det, som för er hit?

Men herr Gros svarade inte.

Förvånad lyfte herr Baslèvre upp huvudet och såg att den besökande blivit stående.

— Var så god och sitt ner, sade han och visade med en nick på den stol, som var avsedd för de besökande.

Lika litet som han svarat, lika litet rörde herr Gros på sig.

Han var korrekt klädd men hans långa hår och hans tovigga skägg kom honom att se ut som en avsigkommen konstnär; hans blick lämnade inte herr Baslèvre utan tycktes envist rikta en tyst fråga till honom.

— Nå? återtog herr Baslèvre utan att bry sig om att lägga band på sin otålighet. Herr Gros smålog tvunget och kom sig äntligen för att säga något.

— Känner du inte igen mig?

Vid detta oväntade duande ryckte herr Baslèvre till, men återtog genast sin ämbetsmannavärdighet och syntes leta i sitt minnes mest dolda skrymslen; samtidigt tycktes han med en obestämd rörelse på huvudet på förhand vilja låta

förstå, att om han också skulle erinra sig honom, hade han inte för avsikt att erkänna det.

Herr Gros fortsatte:

— Men det är ju jag, Gustave . . . Gustave Gros . . .

Han blev plötsligt irriterad och lade en alldeles särskild tonvikt på "Gustave". Fast han fått lov att tvinga sig till att taga det steg han gjort, kände han sig nu, som det ofta händer när man är generad, trotsig och färdig att förolämpa den person, som han fem minuter tidigare hade tvekat att vända sig till.

Justin Baslèvre sade nu i sin tur med en röst, som skulle låta osäker:

— Gustave . . . från Place des Bancs?

— Ja, just precis.

— I så fall, gamle vän, då vi inte sett varandra på trettio år eller mer . . . får du väl erkänna att det var litet svårt för mig att känna igen dig i den där urskogen!

Herr Baslèvre betraktade ironiskt Gustaves hår och skägg. Men sin hand räckte han honom inte.

— Du är verkligen förändrad, tillade han, kanske bara för att säga något.

Gustave ryckte likgiltigt på axlarna:

— Du inbillar dig kanske att du är dig lik som du var då?

— Nej, visst inte!

Ett svagt leende lekte på herr Baslèvres läppar, men det försvann lika fort som det kommit och åtföljdes av en avmätt fras, med vilken han ville avklippa alla vidare utgjutelser:

— Men eftersom du kommer för att fråga mig om någonting, så säg det fort: det är folk som väntar.

Gustave rynkade ögonbrynen. Han hade glömt bort ändamålet med sitt besök och kände nu bara en livlig önskan att besvara herr Baslèvres högdragenhet med samma mynt och låta sitt dåliga humör gå ut över honom.

— För tusan! svarade han torrt, du tycks veta om att du blivit expeditionschef du! Låt mig nu åtminstone sätta mig ned som du nyss bad mig om så att jag riktigt får se på dig.

Han sjönk ner i länstolen, satte sig bekvämt till rätta med en känsla av välbehag, som åter försatte honom i gott humör.

— Att tänka sig, sade han, att vi två knyckt kastanjer tillsammans i fars trädgård och så i dag . . .

— Vad är det, som för dig hit? upprepade herr Baslèvre, fast besluten att hejda alla onödiga utgjutelser om deras gemensamma minnen.

— Å, utropade Gustave och denna gång skrattade han riktigt hjärtligt, låt mig få tid på mig att beundra det tonfall med vilket du sade den sista meningen! Minsann är du inte född till expeditionschef liksom jag till kanslist!

Herr Baslèvre ryckte åter till:

— Kanslist . . . här?

— Nej, inte här . . . utan till på köpet ganska långt bort . . . på högra stranden; betydligt mycket bättre. Vem vet om inte, när allt kommer omkring, det är förnämligare att vara kanslist i de Sköna konsternas tempel än expeditionschef i handelsdepartementet?

— Jaså, du är vid Les Beaux Arts?

— Ett utmärkt ställe för den som lever av sin penna.

— Är du verkligen kanslist . . .

— Skämt åsido: jag skriver!

— Det förstår jag väl.

— Romaner!

— Du!

— Tror du att jag är dummare än andra?

— Nej, men ditt namn . . .

— Om du inte har sett mitt namn så är det av flera skäl, alla lika goda. För det första hör du antagligen inte till dem som läser: du ger dig aldrig tid till det. För det andra . . .

— Skriver du kanske under pseudonym?
— Precis eller rättare sagt under flera . . . Du förstår, jag arbetar åt andra.
— Vad menar du?
— Att jag skriver och andra skriver sitt namn under . . .
— Ett snyggt yrke!
— Ett yrke, som ger mig säker utkomst men föga berömmelse. Anonymiteten generar mig för resten inte; jag är oegennyttig, jag!

På nytt hördes Gustaves ljudliga skratt. Och för första gången log också herr Baslèvre. Tack vare deras livligare meningsutbyte hade, utan att de själva märkt det, en viss förtrolighet smugit sig in i deras förhållande till varandra och den tvungna stämning som först rått började försvinna. Plötsligt kom vaktmästaren in och lämnade fram ett visitkort: en senator, som kommit för sent och anhöll om företräde i ett brådskande ärende.

— Genast, sade herr Baslèvre, ni ser ju att jag är upptagen!

Med ens var stämningen bruten. För att åter bli Justin och Gustave, d. v. s. de två kamrater som de varit i sin barndom, hade de behövt litet tid på sig och det hade de inte längre.

— Nå, varför har du egentligen sökt upp mig? återtog herr Baslèvre, dock ej med samma högdragna tonfall som förra gången.

Gustave, som lagt det ena benet över det andra, satte sig tillrätta i stolen och blev åter allvarlig:

— Du behöver inte vara orolig, bara för en småsak . . . men i alla fall en tjänst . . .

— Pengar?

Gustave skakade missbelåtet på huvudet. Han tyckte inte om att bli misskänd på det sättet.

— Nej, det är tjänsten det är fråga om . . . det måtte väl vara nog.

— Förklara dig närmare.

— Beklagligtvis lär jag häromdagen ha uttryckt mig med en viss häftighet inför min chef.

— Av vilken anledning?

— Jag hade dagen förut gått litet tidigt . . .

— I själva verket är du nog en underlig tjänsteman.

— Visst inte. Jag är korrekt och punktlig. Man begär sex timmar om dagen av mig, det ger jag dem; men sex timmar är inte sex timmar och en kvart; min chef hade fel och det lät jag honom veta. Nu hade jag tänkt att du, för att bespara mig skammen att helt enkelt bli avskedad, skulle kunna . . . nåväl, en expeditiöschef, om också från vänstra stranden, har alltid ett visst inflytande. Genom att telefonera till herr Rabault, andra byrån i Les Beaux Arts . . .

Herr Baslèvre suckade:

— Med ett ord söker du någon som vill gå i borgen för ditt goda uppförande för framtiden: men hur kom du på idén att söka upp mig?

— Sannerligen om jag det vet . . . Ett plötsligt infall . . . kanske också tanken på att få se dig i din storhet . . . kanske också . . .

Han hejdade sig mitt i meningen och hans blick förlorade sig i fjärran.

— Det är alltså överenskommet att jag telefonerar, sade herr Baslèvre och reste sig.

Gustave reste sig också. Båda gingo mot dörren.

— Alltså, återtog herr Baslèvre, hos vilken en flyktig misstanke tycktes ha vaknat, hur bra betalt du än har för din litteratur (det låg ett visst förakt i tonfallet) skadar det ändå inte med lönen från Les Beaux Arts?

Gustave ryckte obekymrat på axlarna.

— En småsak, på sin höjd . . . men fruntimren tycker om pengar som kommer på bestämda dagar.

— Du är alltså gift?

— Ja. Det är du naturligtvis inte . . .

— Varför inte?

— Å, för att komma dit du har kommit . . .

Bägge två logo. Återigen tycktes den otvungna stämningen från länge sedan svunna dagars förtroliga samvaro vilja smyga sig in i det stela ämbetsrummets kyliga och allvarliga atmosfär.

— Hör på, sade herr Baslèvre, jag misstänker att du tar livet lätt.

— Det är bättre än att ta det tragiskt.

— Det gör inte jag, protesterade herr Baslèvre, som om han misstänkt att det legat en viss kritik i Gustaves svar.

— Du tar det allvarligt, det är värre.

— Livet . . . började herr Baslèvre.

— Hör på, Justin, nu tänker du visst börja predika! Nej, inga moralkakor! Telefonera hellre . . . jag glömde att säga dig att det är brådskande . . . och så tack skall du ha. Det var mycket bra att du tog emot mig som du gjorde, utan överdrivna ceremonier och utan överdriven värme. Då jag tänker på förr i världen . . . men man vet aldrig vart livet för en. Man startar i en klunga och har en rak och bred väg framför sig och man tror att man går i samma takt, men redan efter en kilometer ligger alla som kulorna i ett radband utefter vägen. Var och en går i sin takt, vilket i alla fall inte i minsta mån hindrar, att alla förr eller senare når målet!

— Vilket mål? frågade herr Baslèvre, som trodde att han skämtade.

— Det slutliga målet.

— Låt oss inte tala om det.

— Det har du rätt i, farväl.

Utan att tänka på det räckte Gustave som förr i världen fram sin hand och kramade herr Baslèvres knubbiga fingrar. Så öppnade han dörren och skulle gå ut då herr Baslèvre plötsligt återtog:

— Har du någonsin återvänt dit?

— Vart?

— Till Limoges.

— Nej, de gamla är döda och för resten är det så långt bort.

— Jag har inte heller varit där, sade herr Baslèvre drömmande. Herr Gros försvann.

Vaktmästaren, som kom in, höll på att stöta ihop med herr Baslèvre, som blivit stående på samma plats.

— Senatn . . . började han.

Sedan dörren väl var stängd och han var säker om att ingen kunde höra honom i rummet utanför svarade herr Baslèvre ivrigt:

— Säg . . . säg att statsrådet har kallat på mig och att jag fått lov att gå.

— Expeditionschefen är väl inte illamående?

— Nej.

Herr Baslèvre tog sin hatt och käpp. För första gången i sitt liv gick han ut bakvägen utan att bekymra sig om den avbrutna mottagningen.

Vaktmästaren tittade häpen på bordsstudsaren: den var inte mer än halv elva.

— Vad står nu på? mumlade han för sig själv.

Andra kapitlet

ÄNNU hade ingenting tilldragit sig: ingenting annat än att herr Baslèvre plötsligt hade gripits av en oemotståndlig avsmak för sitt ämbetsrum, för idisslandet av tjänsteangelägenheter, för officiella personer, med ett ord för allt som hittills tycktes ha givit innehåll åt hans liv. Det hade kommit som ett skott, som ett nysande. I årtal hade han trivts med sina högtidliga mottagningar och sina luntor, och så helt plötsligt hade den tanken trängt sig på honom att han kunde ha det bättre där ute, borta från allt detta, och att det kunde vara behagligt att inte vara — om också endast för ett par korta förmiddagstimmar — det man alltid varit.

Vad var väl orsaken till en sådan omstörtning? Ingenting efter det yttre att döma åtminstone. Han hade visserligen haft besök av en barndomsvän, men denne, som länge varit glömd, skulle inte komma tillbaka. De hade varit tillsammans i fem minuter och de hade ej ens försökt tala om sina barndomsminnen. Dessa voro för resten så avlägsna. Gustave hade alltså ingen skuld i hans förändrade sinnesstämning. Sedan denne hade gått, hade herr Baslèvre i alla fall inte kunnat handla annorlunda . . . I smyg, nära nog som om han varit rädd för att ertappas, gick han ner för departementets trappa och klev beslutsamt ut på Rue de Bellechasse utan att egentligen veta hur han tänkte använda tiden.

Egendomligt nog hade han inga önskningar och inga planer. Han erfor helt enkelt ett innerligt välbehag av att inte befinna sig där han egentligen borde vara. Han såg på

människorna han mötte med en skygg glädje och skulle ha velat ropa till dem:

— Det sitter en senator i mitt väntrum, men jag har ändå gått ut, ty jag är fri . . . fri!

Fri, att störta sig i vilket äventyr? Det kunde just göra detsamma! Friheten är ett tillstånd, inte en handling. Man njuter så mycket mer av den, då man inte vet hur man skall använda den.

Ja, herr Baslèvre var fri och för att riktigt göra detta klart för sig själv stannade han framför Bellechassekasernen, som han fyra gånger om dagen brukade gå förbi utan att ens titta åt, och blev stående framför den stora kaserngården, där soldaterna gingo och exercerade. Hur beklagade han dem inte!

”Stackars pojkar!” tänkte han, ”hur gärna de än skulle vilja gå ifrån det hela, så kan de inte, men jag . . .”

Bortom kasernen ligger en blomsteraffär. Herr Baslèvre stannade också framför den och tittade på blommorna. Ända hittills hade han aldrig brytt sig om dem, aldrig frågat sig vem som köpte dem; att det fanns rosor och tulpaner till i världen hade varit honom fullkomligt likgiltigt, men i dag, då han stod skild från dem endast genom en glasruta, sade han till sig själv:

— Vad det måtte dofta härligt där inne!

Han gick i alla fall inte in: vad skulle han väl med en bukett att göra?

Han gick vidare framåt gatan och passerade förbi det ena bodfönstret efter det andra: grönsaker, underkläder, konstsaker, böcker. Framför vart och ett av dem stannade han en god stund, mindre upptagen av vad han såg än av den egendomliga känsla av fröjd, som genomströmmade honom. Det var en underlig lyckokänsla, skapad enbart av nöjet att inte befinna sig på den plats som han annars brukade. Det var som om en varm vind plötsligt svept

omkring hans hjärta och tvungit det att öppna sig och taga emot allt det outsägliga livet har att bjuda på.

Plötsligt ryckte han till: mellan två större butiker fick han syn på en mindre och den hade en skylt, där det stod: "Au Limousin. Kol och Koks".

— Nej, men se, sade han, den där skylten har jag aldrig lagt märke till förr.

Han gick vidare, men tittade nu inte längre i bodfönstren. I stället såg han liksom genom ett trollslag framför sig en annan bild: vägen upp till pappa Gros' kastanjelund, en vacker brant väg med almar på bägge sidorna. Nedanför backen slingrade sig Vienne sorlande fram; mitt emot låg Limoges på sina bägge kullar likt ett fält där klockstaplarna stucko upp som höga stjälkar och taken sågo ut som gredelina blommor . . .

Denna vision varade blott ett ögonblick, men dock länge nog för att han skulle kunna säga till sig själv: "Vad det var länge sedan". Då kände han en hand, som lades på hans axel.

— Hur kan det komma sig att man råkar expeditionschefen ute på gatan och det så här dags till på köpet?

Obehagligt berörd vände herr Baslèvre sig om. Han hade svårt att dölja sin misstämning, då han fick se att det var "en från departementet".

— Det borde väl snarare vara jag som frågade vad doktor Michon har här att göra, långt borta från sina sjuka . . . Strejkar de kanske?

— Jag kommer från en och är på väg till en annan och vädret är så vackert att jag givit spårvagnen på båten och går i stället till fots genom Tuilleriträdgården; så hänger det ihop . . . Kanske gör ni mig sällskap? . . . Nej, inte sant . . . Ni är en man som alltid har bråttom och för vilken våren

intet har att betyda. Att se träden kläda sig i grönt, det överlämnar ni åt mig att glädjas åt.

— I själva verket, stammade herr Baslèvre, var jag tvungen att gå ut . . . jag var på väg till . . .

Varför tala om det? Det hade ju varit så enkelt att låta Michon ge sig i väg utan några förklaringar. Men han kunde inte gå ifrån sina gamla vanor. Löjligt nog kände han ett behov av att rättfärdiga den frihet, som han ett ögonblick tidigare känt sig så stolt över, och utan att ens tänka på vad han sade, fortsatte han:

— Jag var på väg till Les Beaux Arts för att rådgöra med en kollega.

— Rue de Valois? Då har vi ju samma väg.

— Ja, det har vi.

— Har ni något emot att jag gör er sällskap?

— Visst inte.

Doktor Michon tog herr Baslèvre under armen och denne hade inte kunnat säga om han var belåten eller ej att ha fått sällskap; sida vid sida vandrade de i väg i långsam takt.

De voro utpräglade kontraster: Michon lika vårdslös till sitt yttre som herr Baslèvre välvårdad, lika lång och gänglig som herr Baslèvre liten och rak i ryggen. Michon hade ett brett ansikte och yvigt rött skägg medan herr Baslèvre hade ett smalt ansikte med ett välvårdat pipskägg. Michon bar en väldig pincenez av sköldpadd och liksom besvärad av sin längd sjönk han ned med ena axeln som om han velat komma närmare det föremål han betraktade; herr Baslèvre med sin raka hållning slog ofta ner ögonen, liksom trött av att se allt för väl.

När man såg dem skulle man ha kunnat taga dem för två släktingar, eller i alla händelser för två vänner, innerligen belåtna över att ha funnit varandra: och ändå, om den ena hela sitt liv bott i New York och den andra i Saigon hade de inte kunnat känna varandra mindre än de nu gjorde. Ett

enda föreningsband: departementet. Det var Michon, departementets läkare, som varje sommar gav herr Baslèvre anvisning på en lämplig badort för sommarledigheten. Men för resten, vad visste de väl om varandra? På sin höjd en adress, därför att deras namn stodo på samma sida i statskalendern. Michon hade aldrig sett var herr Baslèvre bodde och herr Baslèvre visste inte om Michon bodde i möblerade rum eller hade egen våning.

Egendomligt nog var det just denna fullständiga och ömsesidiga okunnighet om varandra, som gjorde deras tillfälliga samvaro så angenäm. När man vill leva utan att ge något av sig själv gör man bäst i att välja till sällskap dem, som man vet inte hysa något nyfiket intresse för ens person. Det tycktes herr Baslèvre som om han skulle kunnat leva åratals sida vid sida med Michon utan att riskera att bli utsatt för några närgångna frågor, och Michon trodde sig förstå att expeditionschefen hyste mindre intresse för honom än för den yngste bland vaktmästarna. Kan det inte också ibland vara en lättnad att höra en mänsklig stämma bredvid sig, då man bär på dystra tankar eller sådana som hota att bringa en ur jämvikt?

När de åter hade börjat gå frågade herr Baslèvre för att säga något:

— Mycket influensa just nu?

— Inte mer än vanligt.

— Är inte våren alltid en farlig tid?

— Ur vilken synpunkt?

— Jag menar naturligtvis ur hälsosynpunkt.

Michon log och började sedan i sin tur att fråga:

— Er lever?

— Den känner jag inte av.

— För att vara uppriktig har jag ofta misstänkt er för att bara vara inbillningssjuk.

— Där tar ni fel. Det är min reumatism som börjar låta känna av sig.

— Äsch! Är ni alldeles säker på det?

— Det följer med åldern.

Herr Baslèvre suckade.

— Nej, sade Michon, det är följderna av ert levnadssätt och det är något helt annat.

— Men, svarade herr Baslèvre, ni vill väl inte påstå att jag inte lever som alla andra människor?

De närmade sig kajen. Träden tycktes med sina nyutslagna grenar sträcka sig mot varandra från bägge Seinestränderna.

— Så grön våren är i Paris! mumlade Michon för sig själv utan att svara på frågan. Är det manne därför att den varar så kort? Har ni tänkt på att den kommer till oss på samma sätt som utlänningarna? Så fort den anlant vandrar den fram över boulevarderna, gör så en sväng ut till Bois de Boulogne, så genom Luxembourgträdgården och efter åtta dagar, när dess blad är svedda, ger den sig i väg någon annanstans. Det är dumt, men det är förtjusande.

— Varför finner ni mitt liv så underligt? frågade herr Baslèvre igen.

— Underligt . . . Nej . . . Förr då onaturligt.

— Ni vet ju inte ens hur jag sköter mig!

— Om ni sköter er eller inte sköter er, det förändrar inte saken.

— Vad menar ni?

Doktor Michons axel sjönk ned som om den hade velat stödja sig mot herr Baslèvres.

— Vad jag säger, min kära expeditionschef, gäller inte er mer än de allra flesta av dem vi möter. Åtta på tio av dem är i samma belägenhet som ni.

— Är det läkarvetenskapen som kommit er att upptäcka detta?

— Nej, det säger mig sunda förnuftet. Ni, till exempel . . .
Var är ni född? Säkerligen långt härifrån, antagligen på
landet eller i en liten stad som mycket påminner om landet.
Det betyder att ni kommit till världen med lungor som
fordrar frisk luft, med ben som är skapade för dagliga
promenader över fälten, och så till sist en hjärna som skulle
ha alldeles nog av en sida då och då i bönboken och en
tidning på söndagarna.

— Är ni klerikal? avbröt honom herr Baslèvre.

Michon ryckte på axlarna.

— Mindre än ni, ty ni är det också och det har ni i arv.
Men nu då jag fastställt era medfödda instinkter, vilka
levnadsförhållanden har ni väl valt? Ni lever i ett
ämbetsrum utan luft och i en våning antagligen också utan
luft; ni går bara på asfalt; från morgon till kväll om inte
längre begraver ni er i era papper. Och vad beträffar fälten
och grönskan . . .

För att protestera visade herr Baslèvre med handen på
Tuilleriträdgården, som de nu närmade sig.

— Det där träd! För en parisare kanske . . . En parisare
från Paris som jag har aldrig sett några andra och nöjer sig
därför med dem; men för er som lantbo utan att själv veta
om det, vad är väl en hundraårig trädgård, där inte ett
enda kastanjetråd är mer än tjugu år gammalt, annat än en
inhägnad utan luft och ljus, god nog för några stackars
vilsekomna plantor att förtvina i?

— Hör på, svarade herr Baslèvre lättad, jag trodde inte
att jag var en sådan bjässe och inte heller att jag var så
lycklig, ty det är i själva verket trettiotvå år som jag
förtvinat i departementet.

— Lycklig? Vänta, ännu har vi inte sett slutet.

— Nå, vidare?

Efter att ha gått över Solferinobron hade de äntligen
kommit in under trädens skugga. På ömse sidor om dem